

DNEVNIK GENIJA

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Dnevnik genija

Salvador Dali

Naslov originala Salvador Dali

DIARY OF A GENIUS

Za izdavača Nina Gugleta

Edicija U ruci

Glavna i odgovorna urednica Nina Gugleta

Izvršna urednica Ana Jovanović

Prevod Ivana Tomić

Korektura Aleksandra Dundžerski

Dizajn korica Anja Banješević

Štamparija ArtPrint, Novi Sad

Tiraž 1000 primeraka

Izdavač Areté, Beograd

Copyright © Editions de la Table Ronde 1964.

Copyright za srpsko izdanje © Areté, 2021

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

DNEVNIK GENIJA

Salvador Dali

Prevod

Ivana Tomić

PROLOG

Salvador Dali

„Od čoveka do čoveka veća je razlika nego od životinje do životinje različitih vrsta.”

Mišel de Montenj

Od Francuske revolucije naovamo, sve više raste opaka, kretenska tendencija da se genije smatra ljudskim bićem u svakom pogledu (osim u svom poslu), manje-više, istim kao običan smrtnik. To je laž. I ako je laž kada se odnosi na mene, genija najvećeg duhovnog poretka današnjice, istinskog savremenog genija, još je veća laž kada se odnosi na one koji su, poput gotovo božanskog Rafaela, oličavali samog genija renesanse.

Ova knjiga dokazaće da se svakodnevni život genija, njegov san, probava, ekstaza, nokti, prehlada, krv, život i smrt bitno razlikuju od života ostatka čovečanstva. Ova jedinstvena knjiga je, dakle, prvi dnevnik koji je napisao genije. I više od toga: napisao ju je jedinstveni genije koji je imao jedinstvenu sreću da se oženi genijalnom Galom, jedinstvenom mitološkom ženom našeg doba.

Naravno, neću sve otkriti danas. U ovom dnevniku, koji pokriva godine od 1952. do 1963. mog ponovo tajnog života, biće praznih stranica. Na moj zahtev i u dogovoru sa izdavačem, određene godine i određeni dani zasad će ostati neobjavljeni. Demokratska društva nisu podobna za objavljivanje toliko gromoglasnih otkrića kakva ja imam običaj da

iznosim. Neobjavljeni delovi pojaviće se kasnije, u narednih osam tomova prve serije *Dnevnika genija* – ako okolnosti dozvole. U suprotnom, izaći će u drugoj seriji, a do tada će Evropa obnoviti svoje tradicionalne monarhije. U međuvremenu, dragi čitaoci, molim vas da zadržite dah i naučite sve što možete o atomu koji je Dali.

To su jedinstveni i čudesni, ali i potpuno istiniti razlozi zbog kojih će sve ovo što sledi, od prve do poslednje reči (i bez potrebe da išta preduzimam), neizbežno biti delo genija, od početka do kraja, iz jednog jedinog razloga – što je to ver- ni dnevnik vašeg vernog i skromnog sluge,

DALIJA

Ovu knjigu posvećujem svojoj genijalnoj Gali Gradivi, Jeleni Trojanskoj, Svetoj Jeleni, Gali Galateji Placidi.

1952.

MAJ

Port Ljigat

1.

„Heroj je onaj ko ustane protiv očinskog autoriteta
i pokori ga.”

SIGMUND FROJD

Da bih napisao ono što sledi, prvi put nosim lakirane cipele koje dugo nisam mogao da nosim, jer su užasno uske. Obično ih obuvam neposredno pre nego što treba da održim predavanje. Bolni pritisak kojem mi izlažu stopala podiže mi govorničke sposobnosti do krajnjih granica. Taj oštar i snažan bol tera me da pevam kao slavuj ili kao jedan od napuljskih pevača, koji takođe nose preuske cipele. Visceralna fizička čežnja, neizdrživa tortura koju mi priređuju te lakovane cipele, podstiče me da izvlačim iz reči destilovane i uzvišene istine, generalizovane vrhovnom inkvizicijom bola koji trpe moja stopala. I tako, obujem cipele i krećem, mazohistički i bez žurbe, da zapisujem celu istinu o svom isključenju iz nadrealističkog pokreta. Nije me briga za klevete Andrea Bretona, koji mi ne može oprostiti što sam poslednji i jedini nadrealista, ali važno je da jednog dana, kada objavim ove

stranice, svi znaju šta se zaista dogodilo. Da bih ovo objasnio, moram da se vratim u detinjstvo. Nikada nisam bio sposoban da budem prosečan učenik. Ili bih izgledao kao da nikad ništa ne mogu da naučim i ostavljao utisak potpunog glupaka ili bih se bacio na posao revnosno, usrdno i užurbano, s takvom voljom za učenje da bi se svi začudili. Da bi se moja revnost probudila, morali su da mi ponude nešto što mi se dopada. Kad bi mi nešto otvorilo apetit, postajao bih nezasićen. Moj prvi učitelj, don Esteban Trejter, godinu dana mi je ponavljao da Bog ne postoji. Povremeno bi dodao i da je religija „ženski posao”. Iako sam bio veoma mlad, ovaj koncept me je oduševio. Činilo mi se to zapanjujuće istinitim. Svakog dana nalazio sam potvrdu toga u svojoj porodici, jer su samo žene išle u crkvu, a moj otac je odbijao da ide, govoreći za sebe da je slobodouman. Da bi naglasio slobodu svojih misli, sve što je rekao ulepšao bi ogromnim i slikovitim bogohuljenjima. Ako bi se neko usprotivio, citirao bi aforizam svog prijatelja Gabrijela Alamara: „Bogohuljenje je najlepši ukras katalonskog jezika.”

Pokušao sam na drugom mestu da ispričam tragičan život svog oca. Dostojan je Sofokla. Zapravo, od svih ljudi, ne samo da se najviše divim svom ocu, već ga i najviše imitiram, mada je zbog mene mnogo propatio. Molim se da ga Bog sačuva u svojoj svetoj slavi, mada sam siguran da već mora biti tamo, jer su se poslednje tri godine njegovog života odlikovale dubokom verskom krizom, koja mu je pružila utehu i, konačno, oproštaj i poslednju pričest. Ipak, u periodu mog detinjstva, kada mi je um bio žedan znanja, u očevoj biblioteci pronašao sam samo ateističke knjige. Čitajući ih pažljivo, primetio sam, ne ostavljajući nijedan dokaz neproveren, da Bog ne postoji. Sa neverovatnim strpljenjem proučavao sam enciklopediste, koje danas smatram nepodnošljivo dosadnim. Svaka stranica Volterovog *Filozofskog rečnika* pru-

žala mi je argumente pravnog čoveka (poput onih mog oca, koji je bio notar) u korist tvrdnje da Bog ne postoji.

Moja prva doza Ničea duboko me je šokirala. Usudio se da kaže, crno na belo: „Bog je mrtav!“ Šta?! Upravo sam saznao da Bog ne postoji, a sada me je neko obavestio i da je umro. Rodile su mi se prve sumnje. Po mom mišljenju, Zaratustra je bio veličanstven heroj, čijoj sam se velelepnoći duše divio, ali je istovremeno i izdao sebe detinjastosti, koju sam ja, Dali, već bio ostavio iza sebe. Jednog dana, biću veći od njega! Prvog dana čitanja *Tako je govorio Zaratustra*, već sam imao formirano mišljenje o Ničeu. Bio je slabić, dovoljno neodgovoran da poludi kada je u ovom svetu od suštinske važnosti upravo bilo to da ne poludi! Ova razmišljanja formulisala su elemente mog prvog životnog gesla, koje će kasnije postati centralna tema mog života – Jedina razlika između ludaka i mene je ta što ja nisam lud! Trebalo mi je tri dana da prihvatim i svarim Ničea. Nakon te lavovske gozbe, ostao mi je samo jedan detalj filozofove ličnosti, samo jedna kost za glodanje: njegovi brkovi! Kasnije je Federiko Garsija Lorca, fasciniran Hitlerovim brkovima, rekao: „Brkovi su tragična konstanta na licu čoveka.“ Čak sam i po pitanju brkova nameravao da nadmašim Ničea! Moji brkovi ne bi bili depresivni, katastrofalni, otežali od vagnerovske muzike i magle. Ne! Bili bi tanki, imperijalistički, ultraracionalistički i usmereni ka nebu, poput vertikalnog misticizma, poput vertikalnih španskih sindikata.

Istina, umesto da me odvede dalje u ateizam, Niče je u meni pokrenuo pitanja i sumnje u predmističko nadahnuće, koje je trebalo da dostigne svoju slavnu kulminaciju 1951, kada sam sastavio svoj manifest. S druge strane, njegova ličnost, njegova dlakavost i njegov nepopustljiv stav prema oplakivanju i sterilišućim vrlinama hrišćanstva, iznutra su doprineli razvoju mojih antisocijalnih instinkta i nedostatka porodičnog osećanja, a spolja transformaciji mog izgleda.

Nakon što sam pročitao Zaratustru, dozvolio sam da mi zulufi pokriju obraze do uglova usana i pustio sam dugu, crnu kosu, kao kod žena. Niče je u meni probudio ideju o Bogu. Ali arhetip, koji je postavio preda mnom da mu se divim i imitiram, bio je dovoljan mojoj porodici da me izopšti. Otac me je proterao jer sam previše pomno proučavao i bukvalno sledio ateističko i anarhističko učenje svojih knjiga – proteran sam zato što otac nije podnosio što sam ga nadmašio u svemu što sam radio, naročito zato što su moja bogohuljenja bila još opasnija od njegovih.

Četiri godine, koje su prethodile mom izopštavanju iz porodice, proveo sam u stanju stalne i ekstremne *duhovne subverzije*. Za mene su te četiri godine bile zaista ničeanske. Moj život u tom periodu bio bi neshvatljiv da ga ne posmatramo u kontekstu te atmosfere. Tada sam bio u zatvoru u Geroni, na jesenjoj izložbi u Barseloni jednu moju sliku odbili su zbog razvratnosti, slao sam uvredljiva pisma, koja su, zajedno sa mnom, potpisali i Bunjuel, lekari humanisti i sve istaknute ličnosti u Španiji, uključujući i nobelovca, Huana Ramona Himeneza. Te demonstracije uglavnom su bile nepravedne, ali na ovaj način nameravao sam da iskažem svoju želju za moći i dokažem da sam još otporan na kajanje. Bilo je predodređeno da moj supermen bude ništa manje od žene – superžene Gale.

Kad su nadrealisti otkrili u kući moga oca, u Kadakesu, sliku koju sam upravo završio i koju je Pol Elijar krstio *Mračna igra*, bili su skandalizovani skatološkim i analnim elementima prikazane slike. Gala se posebno usprotivila mom radu sa žestinom koja mi se tada gadila, ali koju sam od tada naučio da obožavam. Bio sam spreman da se pridružim nadrealističkom pokretu. Pažljivo sam proučio njihove lozinke i njihove teme, raščlanivši ih do najsitnijih kostiju. Shvatio sam da je poeta spontano prepisivanje misli, bez racional-

nih, estetskih ili moralnih provera. I sada, pre nego što sam ušao u grupu sa najboljom voljom na svetu, nameravali su da mi uvedu ograničenja slična onima u mojoj porodici. Gala me je prva upozorila na to da ću među nadrealistima trpeti iste zabrane kao i drugde, i da su svi oni krajnje buržoaski nastrojeni. Mogla je predvideti da će moja snaga biti u održavanju jednake udaljenosti od svih umetničkih i književnih pokreta. S intuicijom, koja je u to vreme bila veća od moje intuicije, dodala je da bi originalnost moje metode paranoično-kritičke analize bila dovoljna da bilo koji član grupe osnuje zasebnu školu. Moj ničeanski dinamizam nije hteo da sluša Galu. Kategorički sam odbio da nadrealiste smatram samo još jednom književnom i umetničkom grupom. Verovao sam da su sposobni da oslobode čoveka od tiranije ‚praktičnog, racionalnog sveta‘. Hteo sam da postanem Niče iracionalnog. Ja, opsednuti racionalista, jedini sam znao šta želim – nisam nameravao da se potčinim iracionalnosti radi nje same, narcisoidnoj i pasivnoj iracionalnosti koju su drugi praktikovali. Hteo sam da postignem upravo suprotno – da se borim za ‚osvajanje iracionalnog‘. U međuvremenu, moji prijatelji morali su da se prepuste iracionalnom, da podlegnu, kao i mnogi drugi – uključujući i Ničea – toj romantičnoj slabosti.

Nakon što sam konačno usvojio sve što su nadrealisti objavili, zadojen Lotreamonom i Markizom de Sodom, ušao sam u grupu, naoružan jezuitskom dobrom verom, ali i odlučan da što pre postanem vođa. Zašto bih se opterećivao hrišćanskim skrupulama u vezi sa svojim novim ocem, Andreom Bretonom, kada ih nisam imao prema onom koji me je doveo na svet?

Zato sam nadrealizam shvatio doslovno, ne zanemarujući ni krv ni izmet kojim su njegovi zagovornici hranili svoje dijatribe. Nadrealizam sam proučavao sa istom strašću sa

kojom sam čitao očeve knjige da bih postao savršeni ateista. Toliko sam ga prilježno izučavao da sam ubrzo postao jedini ‚integralni nadrealista‘. Išao sam dotle da su me na kraju isključili iz grupe jer sam previše zagazio u nadrealizam. Smatrao sam da su navodni razlozi za to iste prirode kao i razlozi zbog kojih sam izopšten iz svoje porodice. Gala Gradiva, ‚ona koja napreduje‘, besprekorna intuicija, ponovo je bila u pravu. Danas mogu reći da se od svih svojih izvesnosti samo dve ne mogu objasniti svojom žedu za moći – jedna je moja vera, koju sam ponovo otkrio 1949. godine, a druga je to da će Gala uvek biti u pravu u vezi sa mojom budućnošću.

Kada je Breton otkrio moju sliku, bio je šokiran skatološkim elementima koji su je obojili. To me je iznenadilo. Krenuo sam od govana, što bi se sa psihoanalitičkog stanovišta moglo tumačiti kao dobro znamenje zlata koje – srećom! – preti da će se izliti na mene. Suptilno, pokušao sam da ubedim nadrealiste da ti skatološki elementi pokretu mogu doneti samo sreću. Iako bih mogao da im izređam digestivnu ikonografiju svih doba i svih civilizacija – kokoš koja nosi zlatna jaja, crevni delirijum Danaje, magarac sa zlatnom balemom – nisu mi poverovali. Odmah sam odlučio. Pošto neće da imaju ništa sa govnama, koja sam im tako velikodušno ponudio, zadržaću ta blaga i zlata za sebe. Čuveni anagram, koji je dvadeset godina kasnije marljivo sastavio Breton, *Avi-da Dollars*, mogao je nastati i tada.

Nedelja dana provedena sa nadrealistima bila je dovoljna da mi pokaže da je Gala bila u pravu. Oni su u određenoj meri tolerisali moje skatološke elemente. S druge strane, brojne druge elemente proglasili su tabuima. Tu sam prepoznao iste zabrane na koje sam naišao u svom porodičnom krugu. Krv su mi dozvolili. Mogao bih dodati malo govana. Ali sama govna nisu bila dozvoljena. Dozvolili su mi da pri-

kazujem polne organe, ali ne i analne fantazije. Svaki anus smatran je lošim elementom. Lezbejke su prilično voleli, ali ne i pedere. U snovima su se po želji mogli koristiti sadizam, suncobrani i šivaće mašine, ali, osim opscenosti, svaki verski element bio je zabranjen, čak i onaj mistične prirode. Ako je neko jednostavno sanjao Rafaelovu Madonu bez ikakvih očiglednih bogohuljenja, nije mu bilo dozvoljeno da to pomene.

Kao što sam već rekao, postao sam sto posto nadrealista. U želji da sačuvam svoju dobru veru, odlučio sam da svoj eksperiment dovedem do krajnjih i kontradiktornih posledica. Bio sam spreman da postupam sa tim mediteranskim i paranoičnim licemerjem za koje verujem da sam jedini sposoban u svojoj izopačenosti. Tada mi je najvažnije bilo da zgrešim što je više puta moguće, mada sam bio duboko impresioniran pesmama Svetog Jovana od Krsta, za koje sam saznao tek kad sam čuo kako ih Garsija Lorka nadahnuto recituje. Već sam predosećao da će mi se pitanje religije pojaviti kasnije u životu. Imitirajući Svetog Avgustina, koji se prepustio libertinskom ponašanju i orgijskom zadovoljstvu dok se molio Bogu za veru, prizivao sam nebo rečima: „Ali ne još. Još malo...” Pre nego što je moj život trebalo da postane ovo što je sada, primer askeze i vrline, hteo sam da se držim svog iluzornog nadrealizma polimorfnog perverznojaka, makar samo na tri minuta, poput spavača koji se bori da zadrži poslednje fragmente dionizijskog sna. Ničeanški Dionis pratio me je svuda, kao strpljiva guvernanta, i uskoro nisam mogao da ne primetim da nosi svastiku. Sve će pokvariti oni koji su već truli.

Svojoj plodnoj i elastičnoj mašti nikad nisam uskratio najrigoroznija sredstva za istraživanje. Ali, time je samo potvrđena moja urođena ludost. Zbog toga sam se svakodnevno mnogo trudio, čak i dok sam bio deo nadrealističkog pokre-

ta, da ljudi prihvate moje ideje ili slike, potpuno suprotne nadrealističkoj modi. U stvari, svi moji predlozi bili su protivni njihovim željama. Nisu im se svideli anusi. Pokušao sam da ih prevarim tako što sam im davao brojne anuse, pažljivo prerusene, po mogućnosti makijavelističke. Ako sam konstruisao nadrealistički objekat u kojem se nije pojavila fantazija ovog tipa, simbolična funkcija ovog objekta bila bi analna. Čistom i pasivnom automatizmu suprotstavio sam se aktivnim impulsom svoje poznate metode paranoično-kritičke analize. Osim toga, ultraregresivnom i subverzivnom tehnikom Mesonijea udario sam na entuzijazam prema Matisu i apstraktnim tendencijama. Da bih pobedio primitivne objekte, pokrenuo sam modu hipercivilizovanih objekata u stilu 1900. godine, koje smo nekad prikupljali sa Diorom i koji treba da se jednog dana vrate u modu, samo u novom ruhu.

U trenutku kada Breton više nije hteo ni da čuje za religiju, spremao sam se, naravno, da izmislim novu religiju koja bi bila istovremeno sadistička, mazohistička i paranoična. Ta ideja mi je pala na pamet dok sam čitao dela Ogista Konta. Možda bi nadrealistička grupa mogla da postigne ono što filozof nije uspeo. Ipak, prvo sam morao da navedem budućeg velikog sveštenika, Andrea Bretona, da se zainteresuje za misticizam. Nameravao sam da mu objasnim kako moramo dodati mistični i religiozni element ako je sve što zastupamo istina. Priznajem, u tom periodu sam već predviđao da ćemo se vratiti istini apostolske rimokatoličke vere, koja je polako počela da me obuzima u svoj svojoj slavi. Breton je s osmehom saslušao moja objašnjenja i stalno se vraćao Fojerbahu, čija filozofija ima idealističke rupe, iako to tada nismo shvatali.

Dok sam čitao Ogista Konta, kako bih zasnovao svoju novu religiju na čvrstim temeljima, ispostavilo se da je Gala,

od nas dvoje, veći pozitivista. Dane je provodila u radnjama sa slikarskim priborom, sa trgovcima antikvitetima i restoratorima, kupujući četkice, lakove i sve materijale koji će mi biti potrebni čim prestanem da lepim reprodukcije boja i papiriće na platna i odlučim da slikam. Naravno da nisam hteo ni da čujem za tehniku dok sam bio zauzet stvaranjem dalijevske kosmogonije, sa mlitavim satovima koji su prorovali raspadanje materije, prženim jajima bez tiganja, halucinogenim i anđeoskim fosfenom koji podseća na raj unutar materice, izgubljen na dan mog rođenja. Nisam ni imao vremena da slikam onako kako je trebalo. Bilo mi je dovoljno da je značenje jasno. Sledeća generacija će dovršiti i oplemeniti moj rad. Gala se nije slagala sa mnom. Kao majka sa detetom koje neće da jede, insistirala je:

„Vidi ovo, mali Dali, probaj ovu posebnu supstancu. Kažu da je to tečni čilibar – čilibar koji nije goreo. Kažu da je njime slikao Vermer.”

Pokušao bih s izrazom gađenja i tuge. „Da! Vidim da ovaj čilibar ima izvesne zasluge. Ali, dobro znaš da nemam sad vremena za te detalje. Ja mogu mnogo bolje. Imam ideju! Ideju, koja će sablazniti ceo svet, a posebno nadrealiste. Niko neće moći da kaže ništa protiv toga jer sam dva puta već sanjao o ovom novom Vilijemu Telu! Reč je o Lenjinu. Želim jednom da ga naslikam sa jednim guzom od skoro ti metra, kako se oslanja na štaku. Za to će mi trebati platno od pet i po metara. Naslikaću svog Lenjina s tim lirskim dodatkom čak i ako me izbace iz nadrealističke grupe. U naručju će držati malog dečaka – mene. Gledaće me kao kanibal, a ja ću zapomagati: „Upomoć! Poješće me!”

„Neću reći Bretonu!” Dodao sam, duboko zaokupljen vizijama koje su dostigle takve spekulativne visine da bih mogao da se upiškim u gaće, što mi se često dešava kad sam u ovom stanju.